

Development of a Self-help Educational Package based on the Lived Experiences of Adolescents from Blended Families in Yazd

Rezvan Aminaloaya¹, Hasan Zareei Mahmoodabadi², Marieh Dehghanmanshadi³, Fahimeh Dehghani⁴

1. PhD Candidate in Counseling, Department of Psychology and Counseling, Ya.c., Islamic Azad University, Yazd, Iran. Email: rezvan.aminalroaya@iau.ac.ir

2. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. Email: Zareei_h@yazd.ac.ir

3. Assistant Professor, Department of Psychology and Counseling, Ya.c., Islamic Azad University, Yazd, Iran. Email: Marieh.dehghanmanshadi@iau.ac.ir

4. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran. Email: f.dehghani@yazd.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article history:

Received 30 July 2025

Received in revised form 11 August 2026

Accepted 09 September 2026

Published Online 23 October 2026

Keywords:

blended familie,
self-help educational
package,
adolescents.

ABSTRACT

Background: Blended families are formed from the merger of two or more previous families and have a complex and challenging structure. Teenagers who grow up in blended families are at greater risk of psychological and social problems compared to teenagers who grow up in nuclear families. So far, the development and evaluation of self-help educational packages for adolescents from blended families in Iran has not been seriously studied.

Aims: The aim of this study was to develop and validate a self-help educational package based on the lived experiences of adolescents from blended families in Yazd.

Methods: This research was conducted with a qualitative approach and descriptive phenomenological method. The study population included all adolescents girls living in blended families in Yazd city. Using purposive sampling, the first adolescent from the blended family was selected, and then the sampling process continued until the data reached saturation (11 individuals). Data for this study were also collected using semi-structured interviews. The Collaizi (1978) method was used to analyze the research data. Also, MAXQDA-20 software was used to analyze the extracted data more accurately.

Results: The final analysis of the lived experiences of adolescents in blended families identified 19 subthemes and six main themes, including resilience, acceptance of differences, communication challenges, need for attention and support, independence and responsibility, and a sense of worth. Also, based on the sub-themes and main themes discovered in this study, an educational package for self-help for adolescents in blended families was developed, the validity of which was confirmed by experts.

Conclusion: Given the validation of the self-help educational package based on the lived experiences of adolescents from blended families in the present study, adolescent therapists and school counselors can use this educational package in individual and group sessions with adolescents from blended families who face similar challenges.

Citation: Aminaloaya, R., Zareeimahmoodabadi, H., Dehghanmanshadi, M., & Dehghani, F. (2026). Development of a self-help educational package based on the lived experiences of adolescents from blended families in Yazd. *Journal of Psychological Science*, 25(164), 1-19. [10.66224/jps.25.164.10](https://doi.org/10.66224/jps.25.164.10)

Journal of Psychological Science, Vol. 25, No. 164, 2026

© The Author(s). DOI: [10.66224/jps.25.164.10](https://doi.org/10.66224/jps.25.164.10)

✉ **Corresponding Author:** Hasan Zareei Mahmoodabadi, Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.

E-mail: Zareei_h@yazd.ac.ir, Tel: (+98)9122571279

Extended Abstract

Introduction

The beginning of the new millennium has been marked by significant changes in family life patterns. In European-British and North American contexts, the way families are formed has changed dramatically (Morgan, 2020), and non-traditional family structures such as blended families are becoming increasingly common (Murphy et al., 2020). Blended families, as one of the new structures in today's societies, play an important role in social changes. These families, which are formed by the merger of two or more previous families, have a complex and challenging structure. Interactions between family members, including stepparents and new siblings, can create a conflicting environment of opportunities and problems (King et al., 2015). However, many blended marriages are the first marriage for one or both adults, and it is critical that family psychologists gain a thorough understanding of blended family dynamics and the challenges they pose, and develop evidence-based strategies to address these challenges in an informed manner (Paperno, 2019). Such families face four main challenges: complex residential arrangements and relationships with co-parents, (limited) resource management, social stigma, and limited cultural patterns that define family roles (Schaefer et al., 2025).

Studies on blended families cover a wide range of topics, such as the relationships between their members and their life paths, how they live together, how parents maintain their relationship with a child who no longer lives with them, and the problems that adolescents face (De la Rosa & Millán-Franco, 2023). Adolescents raised in blended families are at greater risk of experiencing emotional and mental health challenges compared to adolescents raised in nuclear families (Evans-Mayner, 2025). Adolescents in blended families often face numerous psychological and social issues. Studies have shown that these adolescents are more likely to experience stress, anxiety, decreased positive interactions with family members, and family conflict compared to their counterparts in traditional families (Jensen et al., 2018). These challenges are usually caused by

changing roles, the presence of stepparents, and cultural and social differences between family members (Jensen, 2019). Such conditions can lead to cognitive and emotional problems in adolescents, and if left unmanaged, will have long-term negative consequences (Paperno, 2013).

Qualitative studies in the field are very few. In one of the few qualitative studies in this field, Razbani-Tehrani (2024) used a descriptive phenomenological method to examine the experiences of eight individuals adjusting to a blended family during adolescence (ages 12 to 17) while living in Canada. In-depth interviews in this qualitative study yielded four main themes including emotional responses to blended family formation, the complexities of blended family relationships, effective management of change, and the strengths and challenges of blended family life. The result of this qualitative study was a contextual description that depicted the phenomenon of blended family adjustment during adolescence for stepchildren. No Iranian study was discovered that directly involved adolescent children in this type of family in understanding their experiences of challenges and adapting to them in a blended family. This is a concerning issue because it is the teenagers who are experiencing the transition from this blended family, so they can best speak to how the experience is going or what is helpful or hindering the adjustment to a blended family. On the other hand, to help teenage children in such families, research has shown that educational packages based on lived experiences have been very successful in improving adolescents' cognitive and emotional skills. However, the design and evaluation of such interventions in Iran, especially for blended families, has not yet been seriously studied. One of the salient features of educational packages based on lived experiences, is their adaptation to the cultural and social conditions of the audience. Unlike standard programs, these training packages are developed with specific cultural contexts and needs in mind, and are therefore more effective (Zimmer-Gembeck & Skinner, 2011). Developing "self-help" training packages that can be used without the need for a counselor can be an effective step towards empowering this vulnerable group. Considering what

has been reviewed, the present study seeks to answer the fundamental question: What are the components of a self-help educational package based on the lived experiences of adolescents from blended families?

Method

This research was conducted with a qualitative approach and descriptive phenomenological method. The study population included all adolescents girls living in blended families in Yazd city. Using purposive sampling, the first adolescent from the blended family was selected, and then the sampling process continued until the data reached saturation (11 individuals). Data for this study were also collected using semi-structured interviews. The Collaizi (1978) method was used to analyze the research data. Also, MAXQDA-20 software was used to analyze the extracted data more accurately.

Results

In total, 11 adolescent girls from blended families in Yazd participated in this qualitative study. The

minimum age of the participants in this study was 14 years and the maximum age was 18 years. The average age of the participants in the study was 16.09 with a standard deviation of 1.04. To answer the main question of the present study, which is "What are the components of a self-help educational package based on the lived experiences of adolescents from blended families?" First, semi-structured interviews were conducted with 11 adolescents from blended families. During these interviews, 55 conceptual codes (primary concepts) were extracted and then the conceptual codes were placed into thematic categories based on commonalities and similarities, and in this classification, 19 sub-themes were identified. And finally, sub-themes were identified, integrated, and six main themes (resilience, acceptance of differences, communication challenges, need for attention and support, independence and responsibility, and sense of worth) were discovered. The main and sub-themes identified in the present study are presented in Table 1.

Table1. Sub-themes and main themes identified from interviews with adolescents from blended families

Sub-themes	Main themes
Stress Management	Resilience
Sense of Security	
Adapting to Change	
Need for acceptance	
Acceptance of cultural differences	Acceptance of differences
Adaptation to value differences	
Need for solidarity	
Problems with communication	Interactional problems and communication challenges
Difficulties in expressing emotions	
Need for effective communication	
Difficulties in everyday interactions	
Difficulties in coordination	Need for attention and support
Need for parental support	
Need for mutual respect	
Need for sibling support	
Need for independent decision-making	Independence and responsibility
Need for responsibility	
Increased self-esteem	sense of worth
Increased self-confidence	

In the second stage, after validating the aforementioned themes using the Guba & Lincoln (1989) method, the content of the implementation protocol (self-help training program based on the lived experiences of adolescents from blended

families) was extracted. This protocol is structured into 10 sessions and its validity has been confirmed by experts.

Conclusion

The aim of this study was to develop and validate a self-help educational package based on the lived experiences of adolescents from blended families in Yazd. In this qualitative study, 19 sub-themes and 6 main themes were discovered, including resilience, acceptance of differences, communication challenges, need for attention and support, independence and responsibility, and a sense of worth.

The first major theme discovered in this study was resilience. In support of this finding, the model extracted from Razbani-Tehrani (2024) research on the adjustment of adolescents in blended families points to the influences that are considered as obstacles or strengths for the resilience of these adolescents in blended families. Adolescent resilience in the aforementioned study is defined as the ability of adolescents to recover quickly from adversity, challenges, or stressors. Similarly, in the present study, in the main theme of resilience, it was concluded that stress management, as one of the examples of resilience and basic skills for dealing with psychological and emotional pressures, plays a key role in the lives of adolescents in blended families.

The second theme discovered in this study was acceptance of differences. Acceptance of differences refers to the ability of adolescents to cope with the challenges arising from cultural, value, and social changes in blended families. This theme reflects their efforts to adapt to the new environment, build solidarity with family members, and find their place in a new structure. One of the sub-themes within the main theme of accepting differences was accepting cultural differences. In her study, Schaefer (2025) cites these limited cultural patterns that define family roles as one of the most important challenges of the blended family.

Interactional problems and communication challenges were the third major theme discovered in this study. Interactional difficulties and communication challenges are among the prominent issues experienced by adolescents in blended families. These difficulties refer to barriers to effective communication, expressing emotions, and

adjusting to new family members. These adolescents often engage in interactions with stepparents and new siblings that arise from differences in family roles, expectations, and cultures. In support of this finding, Murghayah et al. (2025) believe that effective communication in the family, especially between parents and adolescents, is very important because it enhances the all-round development of adolescents.

The fourth main theme was the need for attention and support. Adolescents in blended families need emotional support and attention more than ever due to structural changes and new roles in the family. The need for attention and support is one of the basic needs of adolescents in blended families, which plays an important role in creating a sense of psychological, emotional, and social security. The findings of the present study showed that parental support, mutual respect, and support from other children in the family fulfill the need for attention and affection in adolescents in blended families. In support of this finding, the results of Razbani-Tehrani (2024) study showed that any positive, enhancing, useful, or supportive characteristic is the ability or access to resources that may facilitate the adaptation of stepchildren.

Another theme extracted from this study was independence and responsibility. This theme reflects adolescents' desire to have an independent identity while playing an effective role in the family. These characteristics are particularly important in blended families, where roles and expectations often change. In this context, Yektaparast et al. (2024) believe that independence and responsibility are very important characteristics in adolescents and provide the path for them to play social roles.

Finally, the last major theme discovered in this study was a sense of worth, in the form of two subthemes of increased self-esteem and self-confidence. Adolescents living in blended families may feel that their worth is less appreciated due to role changes or exposure to stepparents. In support of this finding, Razbani-Tehran (2024) also showed that a strong sense of self-esteem or self-confidence in adolescents from blended families included things like having a good sense of themselves or knowing themselves well or showing self-confidence. The researcher believed

that this strength was also related to the experience of living in blended families for a number of participants.

In addition, the developed educational package seems to have sufficient credibility due to its scientific design based on the lived experiences of adolescents in blended families, relevant content, high audience acceptance, and validation by experts. Given the validation of the self-help educational package based on the lived experiences of adolescents from blended families in the present study, adolescent therapists and school counselors can use this educational package in individual and group sessions with adolescents from blended families who face similar challenges.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is derived from the first author's doctoral dissertation in Family Counseling from Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Yazd Branch with ethics code IR.IAU.YAZD.REC.1403.103. In this research, ethical considerations such as the preservation of participants' information and the right to withdraw have been observed in the entire research process. Also, all the participants participated in the present research by filling out the consent form and knowingly.

Funding: This research was done in the form of a doctoral thesis without financial support.

Authors' contribution: The first author of this article served as the main researcher, the second author as the supervisor, and the third and fourth authors as the advisors.

Conflict of interest: The authors declare that there are no conflicts of interest to be declared in this research.

Acknowledgments: We would like to thank and appreciate all the participants in this study.

تدوین بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی شهر یزد

رضوان امین‌الرعایا^۱، حسن زارعی محمودآبادی^۲، ماریه دهقان منشادی^۳، فهیمه دهقانی

۱. دانشجوی دکتری مشاوره، گروه روانشناسی و مشاوره، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. رایانامه: rezvan.aminalroaya@iau.ac.ir

۲. دانشیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: Zareei_h@yazd.ac.ir

۳. استادیار، گروه روان‌شناسی و مشاوره، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران. رایانامه: Marieh.dehghanmanshadi@iau.ac.ir

۴. دانشیار، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: f.dehghani@yazd.ac.ir

چکیده

مشخصات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۸

بازنگری: ۱۴۰۵/۰۵/۲۰

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۱۸

انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۸/۰۱

کلیدواژه‌ها:

خانواده ترکیبی،

بسته آموزشی خودیاری،

نوجوانان.

زمینه: خانواده‌های ترکیبی، از ادغام دو یا چند خانواده پیشین تشکیل شده‌اند و ساختار پیچیده و چالش‌برانگیزی دارند. نوجوانانی که در خانواده‌های ترکیبی بزرگ می‌شوند، در مقایسه با نوجوانانی که در خانواده‌های هسته‌ای پرورش می‌یابند، در معرض ریسک‌های روانی و اجتماعی بیشتری هستند. تا کنون تدوین و ارزیابی بسته‌های آموزشی خودیاری برای نوجوانان خانواده‌های ترکیبی در ایران، به طور جدی مورد مطالعه قرار نگرفته است.

هدف: هدف پژوهش حاضر، تدوین و اعتباریابی بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی شهر یزد بود. **روش:** این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. جامعه مورد مطالعه شامل تمامی نوجوانان دختری بود که در خانواده‌های ترکیبی شهر یزد زندگی می‌کردند. با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، اولین نوجوان خانواده ترکیبی انتخاب شده و سپس روند نمونه‌گیری تا رسیدن داده‌ها به فرایند اشباع (تعداد ۱۱ نفر) تداوم پیدا کرد. اطلاعات این مطالعه نیز با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شدند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش کلایزی (۱۹۷۸) استفاده شد. همچنین جهت تحلیل دقیق‌تر داده‌های استخراج شده از نرم‌افزار Max QDA-20 نیز استفاده شد.

یافته‌ها: تحلیل نهایی تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی، ۱۹ مضمون فرعی و شش مضمون اصلی شامل تاب‌آوری، پذیرش تفاوت‌ها، چالش‌های ارتباطی، نیاز به توجه و حمایت، استقلال و مسئولیت‌پذیری و احساس ارزشمندی را شناسایی کرد. همچنین بر مبنای مضامین فرعی و اصلی کشف شده در این مطالعه، یک بسته آموزشی برای خودیاری نوجوانان خانواده‌های ترکیبی تدوین شد که اعتبار آن توسط متخصصان مورد تأیید قرار گرفت.

نتیجه‌گیری: باتوجه به تأیید اعتبار بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی در مطالعه حاضر، نوجوان درمانگران و مشاوران مدارس می‌توانند از این بسته آموزشی در جلسات فردی و گروهی با نوجوانان خانواده‌های ترکیبی که با چالش‌های مشابه مواجه هستند، استفاده کنند.

استناد: امین‌الرعایا، رضوان؛ زارعی محمودآبادی، حسن؛ دهقان منشادی، ماریه؛ و دهقانی، فهیمه (۱۴۰۵). تدوین بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی شهر یزد. *مجله علوم روانشناختی*، دوره ۲۵، شماره ۱۶۴، ۱-۱۹.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۵، شماره ۱۶۴، ۱۴۰۵. DOI: 10.66224/jps.25.164.10

© نویسنده گان. CC BY NC ND

✉ نویسنده مسئول: حسن زارعی محمودآبادی، گروه روان‌شناسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران. رایانامه: Zareei_h@yazd.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۲۲۵۷۱۲۷۹

مقدمه

آغاز هزاره جدید با تغییرات قابل توجهی در شیوه‌های زندگی خانوادگی مشخص شده است. در بافت‌های اروپایی - بریتانیایی و آمریکای شمالی، نحوه تشکیل خانواده به طرز چشمگیری تغییر کرده است (مورگان، ۲۰۲۰) و ساختارهای خانوادگی غیرسنتی مانند خانواده‌های ترکیبی^۱ به طور فزاینده‌ای رایج می‌شوند (مورفی و همکاران، ۲۰۲۰). خانواده‌های ترکیبی، به‌عنوان یکی از ساختارهای نوین در جوامع امروزی، نقش مهمی در تحولات اجتماعی ایفا می‌کنند. این خانواده‌ها که از ادغام دو یا چند خانواده پیشین تشکیل شده‌اند، ساختار پیچیده و چالش‌برانگیزی دارند. تعاملات میان اعضای خانواده، از جمله والدین ناتنی و خواهر و برادرهای جدید، می‌تواند فضایی متضاد از فرصت‌ها و مشکلات ایجاد کند (کینگ و همکاران، ۲۰۱۵). خانواده ترکیبی اصطلاحی رایج برای خانواده ناتنی^۲ است. خانواده دوباره ازدواج کرده^۳ نیز اغلب به جای خانواده ترکیبی استفاده می‌شود. بااین‌حال، بسیاری از ازدواج‌های ترکیبی، اولین ازدواج برای یک یا هر دو بزرگسال است و این امر بسیار مهم است که روان‌شناسان خانواده، درک کاملی از پویایی‌های خانواده ترکیبی و چالش‌هایی که ایجاد می‌کنند، پیدا کرده و راهبردهای مبتنی بر شواهد را برای مقابله آگاهانه با این چالش‌ها، ایجاد کنند (پاپرنو، ۲۰۱۹). گاهی اوقات، خانواده‌های ترکیبی به انواعی طبقه‌بندی می‌شوند که نشان دهنده تنوع در ساختار روابط خانوادگی هستند. برای مثال، یک خانواده ترکیبی ساده، خانواده‌ای است که در آن فقط یکی از زوجین، فرزند (فرزندان) خود را دارد و یک خانواده ترکیبی پیچیده، خانواده‌ای است که در آن هر دو طرف فرزند دارند و ممکن است فرزند مشترک نیز داشته باشند یا نداشته باشند (رازبانی - تهرانی، ۲۰۲۴). این گونه خانواده‌ها با چهار چالش اصلی تنظیمات پیچیده محل سکونت و روابط با والدین مشترک، مدیریت منابع (محدود)، انگ اجتماعی و الگوهای فرهنگی محدود که نقش‌های خانواده را تعریف می‌کنند، مواجه هستند (شفر و همکاران، ۲۰۲۵). خانواده‌های ترکیبی نسبت به خانواده‌های هسته‌ای یا تک والدی انسجام کمتری داشته و به انعطاف پذیری زیاد در رفتار روزمره خود نیاز دارند. اعضای خانواده ترکیبی اغلب انتظارات غیرواقعی دارند و تعارضات زیاد و نقش‌های

1. blended families

2. stepfamily

موجود در خانواده ترکیبی اغلب مبهم هستند (بنوکرایتس، ۲۰۱۹). در خانواده‌های ترکیبی، ممکن است تعارضات از پویایی‌های پیچیده ناشی شود. از نمونه تعارضات در خانواده‌های ترکیبی می‌توان به روابط بزرگسالان (بین والدین و/ یا بین والدین و همسران سابق)، کودکان و نوجوانی که با فقدان، پیوندهای وفاداری و تغییر دست و پنجه نرم می‌کنند، احساسات مربوط به جایگاه خودی/ غیرخودی در خانواده، اختلاف بر سر نظم و تربیت، فرزندپروری و نقش‌های خانوادگی اشاره کرد (هیرد، ۲۰۲۴).

مطالعات روی خانواده‌های ترکیبی طیف گسترده‌ای از موضوعات را پوشش می‌دهد، مانند روابط بین اعضای آن‌ها و مسیر زندگی‌شان، نحوه زندگی مشترک، نحوه حفظ رابطه والدین با فرزندی که دیگر با او خانه مشترک ندارند و مشکلاتی که نوجوانان^۴ با آن مواجه می‌شوند (دلا روزا و میلان - فرانکو، ۲۰۲۳). نوجوانانی که در خانواده‌های ترکیبی بزرگ می‌شوند، در مقایسه با نوجوانانی که در خانواده‌های هسته‌ای پرورش می‌یابند، در معرض خطر بیشتری برای تجربه چالش‌های سلامت هیجانی و روانی هستند (ایوانز - مین، ۲۰۲۵). نوجوانان خانواده‌های ترکیبی اغلب با مسائل روان‌شناختی و اجتماعی متعددی مواجه هستند. مطالعات نشان داده‌اند که این نوجوانان در مقایسه با هم‌تایان خود در خانواده‌های سنتی، بیشتر در معرض استرس، اضطراب، کاهش تعاملات مثبت با اعضای خانواده و تعارضات خانوادگی قرار دارند (جنسن و همکاران، ۲۰۱۸). این چالش‌ها معمولاً ناشی از تغییرات نقش‌ها، حضور والدین ناتنی و تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی میان اعضای خانواده است (جنسن، ۲۰۱۹). چنین شرایطی می‌تواند منجر به بروز مشکلات شناختی و هیجانی در نوجوانان شود، و در صورت عدم مدیریت، پیامدهای منفی طولانی‌مدت در پی خواهد داشت (پاپرنو، ۲۰۱۳). ضعف در تنظیم هیجان، در میان نوجوانان خانواده‌های ترکیبی رایج است و اغلب منجر به افزایش تنش‌های خانوادگی و کاهش تعاملات مثبت می‌شود. ازسوی دیگر، تفکر انعطاف‌پذیر که به توانایی پذیرش دیدگاه‌های مختلف و ارائه راه‌حل‌های خلاقانه اشاره دارد، یکی دیگر از مهارت‌های ضروری برای نوجوانان در این خانواده‌ها است. این مهارت به آن‌ها کمک می‌کند تا در مواجهه با

3. emarried family

4. adolescents

مشکلات خانوادگی، رویکردهای سازنده‌تری اتخاذ کنند (کول، ۲۰۰۹). باتوجه به این که فرزندان ناتنی (به‌ویژه فرزندان ناتنی نوجوان) اعضای خانواده ترکیبی هستند که بیشترین تأثیر منفی را در نتیجه تشکیل خانواده ترکیبی متحمل می‌شوند و این که آن‌ها عامل مهمی در تعیین طول عمر خانواده ترکیبی هستند، از این رو بینش در مورد تجربه سازگاری زیسته فرزندان نوجوان ناتنی با زندگی ترکیبی خانوادگی، برای کمک به آن‌ها بسیار مهم و ضروری است (رازبانی - تهرانی، ۲۰۲۴).

مطالعات کیفی در مورد خانواده‌های ترکیبی در ایران، محدود به مطالعه کوکی‌سیوکی و همکاران (۱۴۰۲) است. پژوهشگران مذکور با استفاده روش داده بنیاد به تبیین رضایت زناشویی در زوجین خانواده‌های ترکیبی ایرانی پرداختند و در این زمینه، ۱۵ مقوله کشف کردند که فقط یکی از آن‌ها مربوط به عامل رفتاری - تربیتی فرزندان بود که از جمله عوامل علی رضایت زناشویی در زوجین خانواده‌های ترکیبی بود. در همین راستا، رازبانی - تهرانی (۲۰۲۴) با روش پدیدارشناسی توصیفی، تجربه هشت نفر از سازگاری با خانواده ترکیبی را در دوران نوجوانی (۱۲ تا ۱۷ سالگی) در حین اقامت در کانادا بررسی کرد. مصاحبه‌های عمیق در این مطالعه کیفی، چهار مضمون اصلی شامل پاسخ‌های عاطفی به تشکیل خانواده ترکیبی، پیچیدگی‌های روابط خانوادگی ترکیبی، مدیریت مؤثر تغییرات و نقاط قوت و چالش‌های ناشی از زندگی خانوادگی ترکیبی را به دست داد. در نتیجه این مطالعه کیفی، یک توصیف بافتی پدیدار شد که پدیده سازگاری خانواده ترکیبی در دوران نوجوانی را برای فرزندان ناتنی به تصویر می‌کشید. خوشبختانه، پژوهش‌های مدرن (جنسن، ۲۰۲۲؛ جنسن و سانر، ۲۰۲۱) جهت‌گیری تاریخی نقص در مطالعه خانواده‌های ترکیبی (یعنی مشکلات، چالش‌ها یا محدودیت‌های اعضای خانواده ترکیبی) را آشکار کرده و به سمت جهت‌گیری نقاط قوت در مطالعه خانواده‌های ترکیبی (یعنی آنچه در روابط بین اعضای خانواده ترکیبی خوب عمل می‌کند یا مؤثر است)، تغییر جهت داده است.

برخلاف مطالعات کمی که امکان بررسی عمیق پدیده مورد مطالعه را فراهم نمی‌کنند، مطالعات کیفی موجود در مورد خانواده‌های ترکیبی نیز عمدتاً به بزرگسالان (یعنی والدین، مشاوران و غیره) روی آورده‌اند تا تأثیرات خانواده‌های ترکیبی را بر فرزندان به خصوص نوجوانان درک

1. self-help

کنند. در حالی که بهتر این است با فرزندان این گونه خانواده‌ها در مورد تجارب حضور در خانواده‌های ترکیبی مصاحبه کنند. هیچ مطالعه ایرانی که به طور مستقیم، فرزندان نوجوان در این نوع خانواده‌ها را درگیر درک تجربیات‌شان از چالش‌ها و سازگاری با آنها در خانواده ترکیبی کند، کشف نشد. این یک موضوع نگران‌کننده است، زیرا این نوجوانان هستند که گذار از این خانواده ترکیبی را تجربه می‌کنند، از این رو آن‌ها می‌توانند به بهترین شکل در مورد چگونگی این تجربه یا آنچه مفید یا مانع سازگاری در خانواده ترکیبی است، صحبت کنند.

ازسوی دیگر برای کمک به فرزندان نوجوان در این گونه خانواده‌ها، پژوهش‌ها نشان داده‌اند که بسته‌های آموزشی مبتنی بر تجارب زیسته، در بهبود مهارت‌های شناختی و هیجانی نوجوانان بسیار موفق بوده‌اند. برای مثال، نتایج یک مطالعه در استرالیا نشان داد که این بسته‌ها تا ۳۰ درصد در بهبود تنظیم هیجان و تفکر انعطاف‌پذیر نوجوانان مؤثر بوده‌اند (اسمیت و همکاران، ۲۰۱۸). با این حال، طراحی و ارزیابی چنین مداخلاتی در ایران، به‌ویژه برای خانواده‌های ترکیبی، هنوز به طور جدی مورد مطالعه قرار نگرفته است. یکی از ویژگی‌های برجسته بسته‌های آموزشی مبتنی بر تجارب زیسته، انطباق آن‌ها با شرایط فرهنگی و اجتماعی مخاطبان است. این بسته‌های آموزشی بر خلاف برنامه‌های استاندارد، باتوجه به زمینه‌های فرهنگی و نیازهای خاص تدوین می‌شوند، از این رو اثربخشی بیشتری دارند (زیمر - گمبک و اسکینر، ۲۰۱۱). تدوین بسته‌های آموزشی «خودیاری»^۱ که بدون الزام به حضور مشاور قابل استفاده باشند، می‌تواند گامی مؤثر در جهت توانمندسازی این گروه آسیب‌پذیر باشد. پژوهش حاضر، با هدف پاسخ به این نیاز و با بهره‌گیری از روش پدیدارشناسی توصیفی، تلاش دارد تا بسته‌ای آموزشی بر پایه تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی شهر یزد تدوین کند؛ بسته‌ای که نه تنها علمی و روان‌شناختی، بلکه انسانی و کاربردی باشد. باتوجه به آنچه مرور شد، مطالعه حاضر در پی پاسخ‌گویی به این سؤال اساسی است که مؤلفه‌های بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی کدام است؟

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان

این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. جامعه مورد مطالعه شامل تمامی نوجوانان دختری بود که در خانواده‌های ترکیبی شهر یزد زندگی می‌کردند. با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند (بر اساس ملاک‌های ورود به مطالعه) اولین نوجوان خانواده ترکیبی انتخاب شده و سپس روند نمونه‌گیری و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته تا رسیدن داده‌ها به فرایند اشباع (تعداد ۱۱ نفر)، تداوم پیدا کرد. ملاک‌های ورود به این مطالعه شامل قرار داشتن در دامنه سنی ۱۴ تا ۱۸ سال، اشتغال به تحصیل در دوره متوسطه در مدارس دولتی شهر یزد در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲، عدم ابتلا به بیماری‌های جسمانی و اختلالات روانی مزمن (بر اساس پرونده مشاوره‌ای مدرسه)، حضور در خانواده ترکیبی و تکمیل فرم رضایت‌نامه شرکت در پژوهش توسط نوجوان و والدین وی بود و شرایط خروج از مطالعه نیز شامل نارضایتی نوجوان و والدین وی از حضور در فرایند پژوهش بود.

ب) ابزار

ابزار اصلی برای جمع‌آوری داده‌ها در این مطالعه، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته بود. جهت تنظیم سؤالات مصاحبه و برای اطمینان از روایی محتوایی آن‌ها، ابتدا مطالعات مرتبط قبلی مرور شد و نظرات افراد صاحب‌نظر (اساتید دانشگاهی و درمانگران) در حوزه خانواده و نوجوانان، اخذ شد و سپس به تهیه چارچوب کلی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته اقدام شد. البته، علاوه بر مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند، از منابع اطلاعاتی دیگر مانند مشاهده رفتارهای غیرکلامی شرکت‌کنندگان و یادداشت‌برداری پس از مصاحبه نیز در صورت نیاز استفاده شد. در این نوع مصاحبه، شرکت‌کنندگان (نوجوانان خانواده‌های ترکیبی) این فرصت را داشتند تا آزادانه در مورد مسائل، مشکلات و نیازهای خود صحبت کنند. در ابتدای هر مصاحبه، پژوهشگر هدف مطالعه را برای هر یک از نوجوانان شرکت‌کننده توضیح می‌داد و پس از کسب رضایت آن‌ها، جریان مصاحبه نیز ضبط می‌شد. لازم به ذکر است، مصاحبه‌کننده (نویسنده اول مقاله) از روش خاص برای حفظ تداوم مصاحبه‌ها استفاده می‌کرد، بدین صورت که فرایند هر مصاحبه با یک یا چند سؤال مشخص آغاز می‌شد (برای مثال،

می‌توانی از مسائل و مشکلات خودت در خانواده صحبت کنی؟ یا این که از حضورت در خانواده حال حاضر چه حسی را تجربه میکنی؟) و با پیشرفت مطالعه و بر اساس روند نمونه‌گیری نظری، تغییراتی در چارچوب سؤالات ایجاد می‌شد. برخی سؤالات جدید که از مصاحبه‌های قبلی استخراج شده بود، در مصاحبه‌های بعدی مطرح می‌شد. پس از پایان هر مصاحبه، محتوای آن در اسرع وقت پیاده‌سازی و با استفاده از روش کلایزی کدگذاری می‌شد. پس از تحلیل مصاحبه اول و باتوجه به یافته‌های حاصل از آن، فرایند نمونه‌گیری ادامه می‌یافت. این روند تا زمانی که داده‌ها به اشباع رسیده و شرکت‌کنندگان اطلاعات جدیدی ارائه نمی‌کردند (مصاحبه با شرکت‌کننده شماره ۲۰) ادامه پیدا کرد.

ج) روش اجرا

پس از اخذ مجوز لازم از دانشگاه و بعد از مشخص کردن اولین شرکت‌کننده، مصاحبه‌کننده (نویسنده اول مقاله) با استفاده از ضبط صوت و با کسب اجازه از مصاحبه‌شونده، مکالمات مصاحبه را ضبط می‌کرد تا کدها را استخراج کند و این عمل بعد از هر بار مصاحبه انجام شد. و تیم پژوهشی پس از ۱۱ مصاحبه دریافت که کد جدیدی به کدهای قبلی اضافه نشد، به عبارت دیگر، اشباع داده‌ها رخ داد. بنابراین فرایند نمونه‌گیری و مصاحبه‌ها متوقف شد. همچنین هر مصاحبه، قبل از انجام مصاحبه بعدی کدگذاری و تجزیه و تحلیل شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از روش کلایزی^۱ (۱۹۷۸) استفاده شد. در سه مرحله اول این روش، متون هر مصاحبه که روی کاغذ پیاده‌سازی شده بود، به طور مکرر مرور شد تا درک عمیقی از احساسات، چالش‌ها و موضوعات مطرح شده توسط نوجوان مصاحبه‌شونده به دست آید. و سپس عبارات و جملات کلیدی که بیانگر احساسات، تجربیات و چالش‌های نوجوان بود، از متن مصاحبه‌ها استخراج شد. در همین راستا، ۵۵ کد مفهومی از مصاحبه‌ها استخراج شد. در مراحل بعدی سعی شد کدهای مفهومی استخراج شده برای شناسایی مضامین فرعی در طبقات موضوعی قرار داده شود و در نهایت، برای کشف مضامین اصلی، مضامین فرعی بررسی شده تا اشتراکات و شباهت‌های مفهومی آن‌ها به دست آید. برای مثال، از ترکیب سه مضمون فرعی شامل مدیریت استرس، احساس ناامنی و سازگاری با تغییرات، مضمون اصلی تحت عنوان «تاب‌آوری» کشف شد. مضامین اصلی کشف شده، در واقع

1. Colaizzi Method

یک توصیف جامع و یکپارچه از تجربیات شرکت کنندگان بودند. این توصیف شامل تمامی جنبه‌های مهم تجربیات افراد بود که در مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته به آن‌ها اشاره شده بود. به‌منظور صحت و اعتبار داده‌های کشف شده در این پژوهش از چهار شاخص اعتبار گوبا و لینکلن (۱۹۸۹)؛ قابلیت اعتبار^۱، قابلیت تصدیق^۲، قابلیت اطمینان و کفایت^۳ و قابلیت تعمیم و انتقال^۴ استفاده شد. همچنین جهت تحلیل دقیق‌تر داده‌های پژوهش از نرم‌افزار مکس کیودا^۵ (نسخه ۲۰۲۰) نیز استفاده شد. در جدول ۱ اطلاعات

جمعیت‌شناختی نوجوانان شرکت‌کننده در این مطالعه ارائه شده است. در نهایت، مفاهیم و گزاره‌های حاصل از تحلیل داده‌ها در یک قالب جدید سازمان‌دهی شده و الگوی موردنظر ترسیم شد. پس از تأیید الگوی مذکور توسط اساتید متخصص حوزه خانواده و نوجوان، محتوای پروتکل اجرایی (پروتکل خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی) استخراج شد.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان در مطالعه حاضر

شماره شرکت‌کننده	سن	پایه تحصیلی	سن (طول عمر) خانواده ترکیبی	تجربه خانواده ترکیبی پیچیده یا تک فرزندی	تجربه خانوادگی ترکیبی از کدام والدین
۱	۱۷	یازدهم	۶	پیچیده	مادر
۲	۱۷	یازدهم	۱۳	پیچیده	پدر
۳	۱۵	نهم	۷	پیچیده	مادر
۴	۱۴	هشتم	۶	پیچیده	پدر
۵	۱۸	دوازدهم	۹	پیچیده	مادر
۶	۱۵	نهم	۱۳	پیچیده	پدر
۷	۱۶	یازدهم	۴	تک فرزندی	مادر
۸	۱۷	یازدهم	۵	تک فرزندی	مادر
۹	۱۶	یازدهم	۸	پیچیده	مادر
۱۰	۱۷	دوازدهم	۱۲	پیچیده	پدر
۱۱	۱۶	یازدهم	۹	پیچیده	مادر

یافته‌ها

در مجموع، ۱۱ نفر از دختران نوجوان خانواده‌های ترکیبی شهر یزد در این مطالعه کیفی مشارکت کردند. حداقل سن شرکت‌کنندگان در این مطالعه ۱۴ سال و حداکثر آن‌ها نیز ۱۸ سال بود. میانگین سن شرکت‌کنندگان در پژوهش ۱۶/۰۹ با انحراف معیار ۱/۰۴ بود. برای پاسخ‌گویی به سؤال اصلی مطالعه حاضر مبنی بر این که "مؤلفه‌های بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی" کدام است؟ نخست، با ۱۱

نوجوان خانواده‌های ترکیبی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد. در جریان این مصاحبه‌ها، ۵۵ کد مفهومی (مفاهیم اولیه) استخراج شد و سپس کدهای مفهومی بر اساس اشتراکات و شباهت‌ها در طبقات موضوعی قرار داده شدند و در این طبقه‌بندی، ۱۹ مضمون فرعی شناسایی شد و در نهایت، مضامین فرعی شناسایی شده، یکپارچه شده و شش مضمون اصلی (تاب‌آوری، پذیرش تفاوت‌ها، چالش‌های ارتباطی، نیاز به توجه و حمایت، استقلال و مسئولیت‌پذیری و احساس ارزشمندی) کشف شدند. مضامین فرعی و اصلی شناسایی شده در مطالعه حاضر در جدول ۲ ارائه شده است.

4. generalization and transferability

5. Max QDA

1. credibility

2. confirmability

3. reliability and adequacy

جدول ۲. مضامین فرعی و اصلی شناسایی شده از مصاحبه با نوجوانان خانواده‌های ترکیبی

مضامین اصلی	مضامین فرعی
تاب‌آوری	مدیریت استرس احساس ناامنی سازگاری با تغییرات نیاز به پذیرش پذیرش تفاوت‌های فرهنگی تطبیق با تفاوت‌های ارزشی نیاز به همبستگی مشکلات در ارتباطات
پذیرش تفاوت‌ها	مشکلات در بیان احساسات نیاز به ارتباط مؤثر مشکلات در تعاملات روزمره مشکلات در هماهنگی نیاز به حمایت والدین نیاز به احترام متقابل
مشکلات تعاملی و چالش‌های ارتباطی	نیاز به حمایت خواهر و برادر نیاز به تصمیم‌گیری مستقل نیاز به مسئولیت‌پذیری افزایش عزت نفس افزایش اعتماد به نفس
نیاز به توجه و حمایت	
استقلال و مسئولیت‌پذیری	
احساس ارزشمندی	

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، از بررسی مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با دختران نوجوان خانواده‌های ترکیبی شهر یزد، ۱۹ مضمون فرعی شناسایی شده و از ترکیب آن‌ها نیز، ۶ مضمون اصلی کشف شد. در ادامه به نحوه شکل‌گیری و کشف مضامین اصلی و نمونه تجارب زیسته نوجوانان شرکت‌کننده در مطالعه حاضر پرداخته می‌شود.

مضمون اصلی اول: تاب‌آوری

مضمون اصلی تاب‌آوری، با توجه به مضامین فرعی مدیریت استرس، احساس ناامنی و سازگاری با تغییرات شکل گرفت. این مضمون اصلی، نشان‌دهنده تلاش نوجوانان برای حفظ تعادل روانی و مقابله با چالش‌های زندگی در خانواده‌های ترکیبی است. بسیاری از مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها به تلاش خود برای استفاده از روش‌هایی مانند برنامه‌ریزی، تمرکز بر هدف‌های مثبت و کاهش افکار منفی برای مدیریت این استرس اشاره کردند. مصاحبه‌کننده شماره ۷ در این مورد گفت: «هر وقت به خانواده فکر می‌کنم اول احساس استرس و نگرانی بهم دست می‌ده و بعدش به یاد عشق و محبت می‌فتم، یه تضاد عجیب»

احساس ناامنی نیز یکی دیگر از مضامین فرعی مرتبط با تاب‌آوری است. این احساس ناشی از تغییرات ناگهانی در ساختار خانواده ترکیبی و پذیرش اعضای جدید است. این وضعیت می‌تواند به اضطراب، کاهش اعتماد به نفس و حتی احساس طردشدگی منجر شود. به‌ویژه در مواقعی که والدین ناتنی یا خواهر و برادرهای جدید، نقش پررنگی در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی ایفا می‌کنند، نوجوانان ممکن است احساس کنند صدای آن‌ها شنیده نمی‌شود یا نیازهایشان نادیده گرفته شده است. مصاحبه‌کننده شماره ۹ در این مورد گفت: «هنوز نتونستم آدمای جدید رو به عنوان اعضای خانواده‌ای که برام عزیزن و کنارشون آرامش دارم بپذیرم و احساس می‌کنم اینجا جای مطمئنی نیست».

سازگاری با تغییرات، سومین مضمون فرعی در تاب‌آوری، یکی از چالش‌های عمده‌ای است که نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی با آن مواجه می‌شوند. تغییر در ساختار خانواده، اضافه شدن والدین یا خواهر و برادرهای جدید و ضرورت پذیرفتن نقش‌های تازه، نیازمند انعطاف‌پذیری روانی و اجتماعی بالا است. در این مورد، مصاحبه‌شونده شماره ۱۱ بیان کرد: «من

مضمون اصلی سوم: مشکلات تعاملی و چالش‌های ارتباطی

این مضمون اصلی از پنج مضمون فرعی شامل مشکلات در ارتباطات، مشکلات در بیان احساسات، نیاز به ارتباط مؤثر، مشکلات در تعاملات روزمره و مشکلات در هماهنگی تشکیل شده است. مشکلات در ارتباط یکی از چالش‌های رایج نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی است که به ناتوانی در برقراری ارتباط مؤثر با والدین ناتنی، خواهر و برادرهای جدید، یا حتی والدین اصلی اشاره دارد. در مورد مشکلات ارتباطی، مصاحبه شونده شماره ۸ گفت: «واقعاً نمیدونم چرا نمیتونم با پدرخوانده‌ام صمیمی بشم و بتونم باهاش یه رابطه راحت و بدون تعارف داشته باشم. انگار همش ازش خجالت می‌کشم».

مشکلات در بیان احساسات، یکی از مسائل رایج در میان نوجوانان خانواده‌های ترکیبی است. این مشکل به ناتوانی نوجوانان در ابراز نیازها، احساسات و نگرانی‌های خود به شیوه‌ای مؤثر و قابل فهم برای دیگران اشاره دارد. نوجوان شماره ۲ در این مورد گفت: «الان بهتر شدم و تلاش می‌کنم باهاشون رابطه خوبی برقرار کنم؛ اما هنوز هم درست بلد نیستم که چطور حس قلبیمو بیان کنم و هروقت از موضوعی ناراحت میشم فوراً بغض می‌کنم و نمیتونم صحبت کنم».

نیاز به ارتباط مؤثر، به تمایل نوجوانان برای برقراری روابط شفاف، سازنده و مثبت با اعضای خانواده ترکیبی اشاره دارد. این شکل از ارتباط به نوجوانان کمک می‌کند تا سوء تفاهم‌ها را کاهش داده، احساسات خود را به درستی بیان کنند و روابط نزدیک‌تر و حمایت‌گرایانه با والدین ناتنی و خواهر و برادرهای جدید برقرار نمایند. در این مورد، شرکت کننده شماره ۹ گفت: «من خیلی با خانواده‌ام درگیرم. نه من اونارو درک می‌کنم و نه اونارو. تقریباً اکثر دیالوگ‌های ما به دعوا و جرو بحث ختم میشه. من زود از کوره در میرم. دلم میخواد باهاشون کمتر سر و کله بزنم».

مشکلات در تعاملات روزمره نیز به دشواری‌هایی اشاره دارد که نوجوانان در مدیریت روابط روزمره خود با اعضای خانواده ترکیبی تجربه می‌کنند. شرکت کننده شماره ۹ در این مورد گفت: «قانون‌ها و چارچوب‌های خانواده جدید برام خیلی تازگی دارن. در کل سبک زندگی متفاوتی دارن. سخته بخوام مثل اون‌ها باشم».

آخرین مضمون فرعی در مشکلات تعاملی و چالش‌های ارتباطی، مشکلات در هماهنگی بود. این مضمون به دشواری نوجوانان در تطبیق با نقش‌ها و

خیلی دوست دارم زودتر بتونم با خانواده جدیدم احساس راحتی کنم و اونارو مثل خانواده اصلیم و خونیم بدونم و توی این خونه غریبه نباشم».

مضمون اصلی دوم: پذیرش تفاوت‌ها

چهار مضمون فرعی نیاز به پذیرش، پذیرش تفاوت‌های فرهنگی، تطبیق با تفاوت‌های ارزشی و نیاز به همبستگی، دومین مضمون اصلی؛ یعنی پذیرش تفاوت‌ها بود. نیاز به پذیرش یکی از نیازهای اساسی نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی است. این نیاز به معنای تلاش نوجوانان برای احساس تعلق و به رسمیت شناخته شدن از سوی اعضای خانواده جدید است. در مورد این مضمون فرعی، شرکت کننده شماره ۱ در این زمینه اظهار داشت: «احساس می‌کردم برای این که در خانواده جدید پذیرفته شوم، باید تلاش بیشتری انجام دهم».

پذیرش تفاوت‌های فرهنگی یکی دیگر از چالش‌ها و نیازهای کلیدی نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی است. این مفهوم به توانایی نوجوانان برای کنار آمدن با رفتارها، هنجارها و ارزش‌های فرهنگی متفاوتی که در خانواده جدید وجود دارد، اشاره دارد. مصاحبه شونده شماره ۱۰ در این مورد گفت: «تفاوت‌های فرهنگی خانواده جدید باعث می‌شد احساس کنم درک نمی‌شوم».

تطبیق با تفاوت‌های ارزشی، مضمون فرعی دیگری بود که به تلاش نوجوانان برای درک و هماهنگی با ارزش‌های جدید خانواده ترکیبی اشاره دارد. تفاوت‌های ارزشی ممکن است باعث ایجاد فاصله یا تنش شود، اما سازگاری با آن‌ها به تقویت ارتباطات خانوادگی کمک می‌کند. شرکت کننده شماره ۶ درباره این مضمون گفت: «ارزش‌های خانواده جدید برایم عجیب و ناآشنا بود، اما با گذشت زمان تلاش کردم آن‌ها را بهتر بفهمم».

نیاز به همبستگی، آخرین مضمون فرعی پذیرش تفاوت‌ها بود. نیاز به همبستگی، یکی از نیازهای اساسی نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی است. این مفهوم به تمایل نوجوانان برای ایجاد روابط عمیق‌تر و صمیمانه‌تر با اعضای خانواده جدید و احساس تعلق به یک مجموعه متحد اشاره دارد. شرکت کننده شماره ۶ در این مورد اظهار داشت: «دوست داشتم اعضای خانواده جدید بیشتر به من نزدیک شوند تا احساس کنم جزئی از آن‌ها هستم».

انتظارات جدید در خانواده ترکیبی اشاره دارد. این مشکلات معمولاً ناشی از تغییر در ساختار خانواده، تفاوت در شیوه‌های مدیریت و انتظارات متناقض والدین اصلی و ناتنی است. مصاحبه‌شونده شماره ۷ در مورد این مضمون گفت: «کنار اومدن با خانواده جدید و دستورها و انتظارهاشون برام سخت بود».

مضمون اصلی چهارم: نیاز به توجه و حمایت

این مضمون اصلی شامل سه مضمون فرعی نیاز به حمایت والدین، نیاز به احترام متقابل و نیاز به حمایت خواهر و برادر بود. نیاز به حمایت والدین به عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد نیاز به توجه و حمایت، نشان‌دهنده تمایل نوجوانان برای دریافت محبت، درک و پشتیبانی عاطفی از سوی والدین است. مصاحبه‌شونده شماره ۴ در این مورد بیان کرد: «دوست داشتم که زمان بیشتری با پدرم بگذرانم و پدرم بیشتر مراقب من و احساساتم باشد». نیاز به احترام متقابل نیز یکی از عناصر کلیدی در برقراری روابط سالم و پایدار در خانواده‌های ترکیبی است. این نیاز به معنای انتظار نوجوانان برای دریافت احترام از سوی والدین ناتنی، والدین اصلی و خواهر و برادرهای جدید و در عین حال ابراز احترام به دیگران است. شرکت‌کننده شماره ۹ در این مورد گفت: «بعضی وقتا حس می‌کنم اصلاً نظر من توی این سیستم جدید هیچ اهمیتی نداره و من فقط باید طبق تصمیمات یه سری آدم دیگه زندگی کنم و این منو خیلی عصبی میکنه».

مضمون فرعی نیاز به حمایت خواهر و برادر، به تمایل نوجوانان برای دریافت حمایت عاطفی و پشتیبانی از سوی خواهر و برادرهای ناتنی یا تنی اشاره دارد. این حمایت می‌تواند به ایجاد حس همبستگی و کاهش تنش‌های موجود در خانواده ترکیبی کمک کند. نوجوان شماره ۵ در این مورد گفت: «خیلی طول کشید تا خواهر ناتنی‌ام با من یه کم صمیمی بشه. اوائل که حتی حرف هم باهام نمی‌زد و جواب سلام نمی‌داد. ولی به مرور یه کم بهتر شد؛ ولی هنوز هم با من مثل یه همکلاسی معمولی رفتار میکنه (با تعجب) و این خیلی منو ناراحت میکنه و احساس تنهایی و بی‌کسی می‌کنم».

مضمون اصلی پنجم: نیاز به توجه و حمایت

این مضمون به تلاش نوجوانان برای کسب استقلال در تصمیم‌گیری‌ها و پذیرش نقش‌های جدید در خانواده‌های ترکیبی اشاره دارد و شامل دو مضمون فرعی نیاز به تصمیم‌گیری مستقل و نیاز به مسئولیت‌پذیری است.

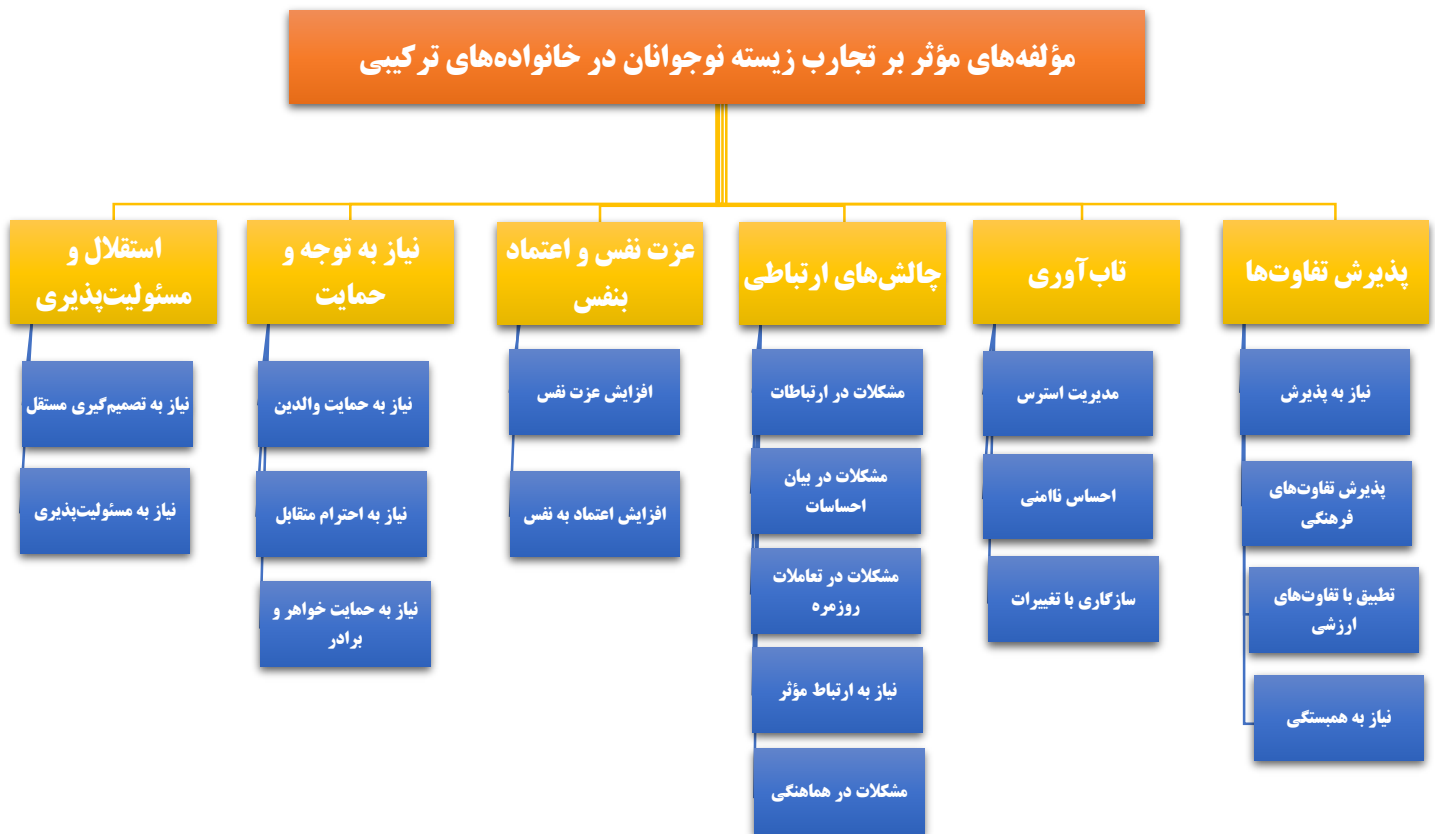
در مورد نیاز به تصمیم‌گیری مستقل باید گفت، نوجوانانی که در خانواده‌های ترکیبی زندگی می‌کنند، اغلب با انتظارات متناقض والدین ناتنی و اصلی مواجه می‌شوند. این شرایط می‌تواند استقلال آن‌ها را محدود کرده و احساس سردرگمی ایجاد کند. مصاحبه‌شونده شماره ۳ در این مورد اظهار داشت: «وقتی می‌خوام یه کاری انجام بدم که با بقیه اعضای خانواده متفاوت، حالم بد میشه و یه جورایی می‌ترسم که کاری رو که دوست دارم انجام بدم و حتماً باید از یکی از بزرگ‌ترها یه تأییدیه بگیرم وگرنه نمیتونم کاری رو که دوست دارم انجام بدم. دوست دارم بتونم با وجود این تفاوت عقیده، بعضی کارها و تصمیماتم رو خودم برای خودم بگیرم. مثل انتخاب رشته».

نیاز به مسئولیت‌پذیری نیز به تلاش نوجوانان برای پذیرفتن نقش‌های جدید در خانواده و انجام وظایف محوله با احساس تعهد و مسئولیت اشاره دارد. شرکت‌کننده شماره ۸ در این مورد اشاره کرد: «خیلی دوست دارم بتونم آدم مسئولی باشم و آینده خوبی برای خودم رقم بزنم؛ اما گاهی اوقات شونه خالی می‌کنم».

مضمون اصلی ششم: احساس ارزشمندی

باتوجه به مضامین فرعی مضمون اصلی ششم؛ یعنی افزایش عزت نفس و افزایش اعتمادبه‌نفس بود که بیانگر نیاز نوجوانان به درک اهمیت و توانایی‌های خود در محیط خانواده ترکیبی است. این مضامین بر اهمیت ایجاد فضایی حمایتی و تقویت‌کننده در خانواده برای افزایش حس ارزشمندی نوجوانان تأکید دارند. افزایش عزت نفس در نوجوانان خانواده‌های ترکیبی، ناشی از تجربه احترام و توجه از سوی خانواده و جامعه است. در مورد مضمون افزایش عزت نفس، شرکت‌کننده شماره ۶ گفت: «اوائل که نمیتونستم با بقیه رابطه درستی برقرار کنم، احساس می‌کردم به اندازه کافی خوب نیستم و حتی گاهی احساس گناه می‌کردم». همچنین اعتمادبه‌نفس در نوجوانانی که در خانواده‌های ترکیبی زندگی می‌کنند، به شدت تحت تأثیر میزان حمایتی است که از سوی خانواده دریافت می‌کنند. در مورد افزایش اعتمادبه‌نفس، نوجوان شماره ۷ گفت: «دوست دارم مادری باشم که به فرزندام اعتمادبه‌نفس بدهم تا خودشان را دوست داشته باشند و احساس ارزشمندی و مسئولیت‌پذیری کنند».

مضامین فرعی و اصلی شناسایی شده در مطالعه کیفی حاضر در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱. مضامین فرعی و اصلی شناسایی شده در مطالعه کیفی حاضر

در مرحله دوم پس از اعتباریابی مضامین مذکور با روش گوبا و لینکلن (۱۹۸۹)، محتوای پروتکل اجرایی (برنامه آموزشی خودیاری مبتنی بر

تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی) استخراج شد که عناوین جلسات (۱۰ جلسه)، اهداف و محتوای آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی

عناوین جلسات	اهداف جلسه	محتوای جلسه / تکالیف
جلسه اول: مهارت پذیرش	آشنایی اولیه + آموزش مبانی مهارت پذیرش	تعریف پذیرش و اهمیت آن / مراحل پذیرش / تکلیف مرتبط با پذیرش خویشتن
جلسه دوم: ادامه مهارت پذیرش	آشنایی با رویکرد عقلانی - هیجانی - رفتاری	آموزش مبانی رویکرد عقلانی - هیجانی - رفتاری آلبرت ایس / مدل ABC / باورهای منطقی و غیرمنطقی / تکلیف مدل ABC
جلسه سوم: پایان مهارت پذیرش	پایان آموزش رویکرد عقلانی - هیجانی - رفتاری و تمرین‌هایی برای پذیرش	روش تغییر باورهای غیرمنطقی / شناخت و پذیرش احساسات / تکلیف تغییر باورهای غیرمنطقی
جلسه چهارم: مهارت‌های ارتباطی	آموزش مهارت‌های ارتباطی	مبانی ارتباط مؤثر / گوش دادن فعال / موانع گوش دادن / فعالیت عملی / تکلیف تقویت مهارت‌های ارتباطی
جلسه پنجم: مهارت‌های ارتباطی	ادامه آموزش مهارت‌های ارتباطی	اهمیت بیان احساسات و افکار / فنون بیان احساسات و افکار / ارتباطات غیر کلامی / حل تعارض و مدیریت اختلافات / تکلیف ابراز احساسات و افکار
جلسه ششم: مهارت تاب‌آوری	آموزش مهارت‌های تاب‌آوری	تعریف و اهمیت تاب‌آوری / مهارت‌های تاب‌آوری / تمرین‌های عملی و فعالیت‌ها / تکلیف مهارت‌های تاب‌آوری

عناوین جلسات	اهداف جلسه	محتوای جلسه/ تکالیف
جلسه هفتم و هشتم: استقلال و مسئولیت پذیری	آموزش مهارت استقلال و مسئولیت پذیری	تعریف و اهمیت استقلال و مسئولیت پذیری/ مراحل و راهکارهای تقویت استقلال/ مراحل و راهکارهای تقویت مسئولیت پذیری/ تکلیف مستقل شدن و مسئولیت پذیری
جلسه نهم و دهم: ابراز وجود و عزت نفس	آموزش مهارت ابراز وجود و عزت نفس	تعریف و اهمیت ابراز وجود و عزت نفس/ مراحل و راهکارهای تقویت ابراز وجود/ مراحل و راهکارهای تقویت عزت نفس/ تمرین‌های عملی مرتبط با ابراز وجود و احساس ارزشمندی

دیدگاه مخاطبان هدف، دارای ارتباط و کارایی بالا در پاسخ به نیازهای روان‌شناختی آنان می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تدوین و اعتباریابی بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی شهر یزد انجام شد. در این مطالعه کیفی ۱۹ مضمون فرعی و ۶ مضمون اصلی شامل تاب‌آوری، پذیرش تفاوت‌ها، چالش‌های ارتباطی، نیاز به توجه و حمایت، استقلال و مسئولیت‌پذیری و احساس ارزشمندی کشف شد.

اولین مضمون اصلی کشف شده در این مطالعه، تاب‌آوری بود. در تأیید این یافته، مدل استخراج شده از پژوهش رازبانی - تهرانی (۲۰۲۴) در مورد سازگاری نوجوانان خانواده‌های ترکیبی، به تأییدی که به‌عنوان مانع یا نقطه قوت برای تاب‌آوری این نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی مطرح می‌شوند، اشاره می‌کند. تاب‌آوری نوجوانان در مطالعه مذکور، به‌عنوان توانایی نوجوان در بهبودی سریع از ناملایمات، چالش‌ها یا عوامل استرس‌زا تعریف شود. به‌طور مشابه در پژوهش حاضر نیز در مضمون اصلی تاب‌آوری، این نتیجه حاصل شد که مدیریت استرس به‌عنوان یکی از مصادیق تاب‌آوری و مهارت‌های اساسی برای مقابله با فشارهای روانی و عاطفی، نقش کلیدی در زندگی نوجوانان خانواده‌های ترکیبی ایفا می‌کند. این نوجوانان اغلب با تغییرات قابل توجهی در ساختار خانواده، نقش‌ها و روابط میان اعضای جدید و قدیم مواجه می‌شوند. مواجهه با والدین ناتنی، خواهر و برادرهای جدید و انتظارات متناقض می‌تواند منجر به بروز استرس‌های روزمره شود. مطالعات مشابه (جنسن، ۲۰۱۹؛ جنسن و همکاران، ۲۰۱۸) نیز نشان داده‌اند که این نوجوانان در مقایسه با هم‌تایان خود در خانواده‌های سنتی، بیشتر در معرض استرس و تعارضات خانوادگی قرار دارند. این استرس‌ها شامل نگرانی درباره پذیرش از سوی اعضای جدید خانواده، انطباق با نقش‌های

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، این پروتکل در ۱۰ جلسه تنظیم شده است. به‌منظور بررسی روایی و اعتبار محتوای بسته آموزشی تدوین‌شده، از روش‌های ترکیبی کمی و کیفی استفاده شد. در گام اول، اعتبار محتوای بسته به شیوه نسبت روایی محتوا (CVR) و با بهره‌گیری از شاخص لاوشه بررسی شد. بدین منظور، محتوای اولیه بسته به همراه فرم ارزیابی، در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان حوزه روان‌شناسی، مشاوره خانواده و آموزش نوجوانان قرار گرفت و از آنان خواسته شد که میزان ضرورت هر مؤلفه آموزشی را بر اساس طیف سه‌گزینه‌ای «ضروری»، «مفید ولی غیرضروری»، و «غیرضروری» مشخص کنند. سپس با استفاده از فرمول لاوشه، نسبت روایی هر آیتم محاسبه شد و مواردی که مقدار CVR آن‌ها کمتر از مقدار بحرانی جدول لاوشه (برای ۱۰ داور = ۰/۶۲) بود، حذف یا بازنگری شد (لاوشه، ۱۹۷۵) در گام دوم، برای سنجش روایی صوری و ساختاری، بسته آموزشی نهایی مجدداً در اختیار همان متخصصان قرار گرفت تا نظرات تخصصی خود را درباره تناسب، انسجام، وضوح مفاهیم، و تطابق محتوای هر جلسه با اهداف کلی بسته ارائه دهند. سپس، نظرات اصلاحی این متخصصان در قالب روش دلفی^۱ گردآوری و تحلیل شد و در صورت وجود اجماع، تغییرات اعمال شد. همچنین، در راستای تقویت اعتبار کیفی یافته‌های به دست آمده و ارتقای انسجام مفهومی محتوای جلسات آموزشی، از راهبرد بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان^۲ استفاده شد؛ بدین‌صورت که محتوای بسته آموزشی نهایی در اختیار سه نفر از نوجوانان شرکت‌کننده در مرحله کیفی قرار گرفت و از آنان درباره میزان ارتباط محتوای جلسات با نیازهای واقعی و تجربه زیسته‌شان نظرخواهی شد. مجموعه این اقدامات، منجر به تدوین یک بسته آموزشی تحت عنوان «بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی» شد که هم از منظر علمی و تخصصی مورد تأیید خبرگان بود، و هم از

^۱. Delphi

^۲. member check

تازه و مدیریت روابط پیچیده میان والدین اصلی و ناتنی است. علاوه بر این، حمایت عاطفی خانواده به‌ویژه والدین و خواهر و برادرها، نقش مهمی در کاهش استرس نوجوانان در این گونه خانواده‌ها ایفا می‌کند. فراهم کردن محیطی امن و پذیرنده که این نوجوانان بتوانند احساسات و نگرانی‌های خود را بدون ترس از قضاوت بیان کنند، از مهم‌ترین راهکارها برای کاهش استرس نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی است. در همین راستا، پاپرنو (۲۰۱۳) معتقد است که بر اساس تفکر سیستمی، تنش/ استرس تجربه شده توسط والد بیولوژیکی، بر تمام خرده سیستم‌های دیگر خانواده، از جمله زوج ناتنی و خرده سیستم والدین و فرزندان، تأثیر خواهد گذاشت. از دیدگاه روان‌شناختی، سازگاری با تغییرات خانواده‌های ترکیبی با افزایش تاب‌آوری، پذیرش و مهارت‌های حل مسئله مرتبط است. به نوجوانانی که در این فرایند با دشواری مواجه هستند، می‌توان از طریق ارائه خدمات مشاوره، تقویت مهارت‌های ارتباطی و فراهم کردن فضایی امن برای ابراز احساسات‌شان کمک کرد.

دومین مضمون کشف شده در این مطالعه، پذیرش تفاوت‌ها بود. پذیرش تفاوت‌ها به معنای توانایی نوجوانان در کنار آمدن با چالش‌های ناشی از تغییرات فرهنگی، ارزشی و اجتماعی در خانواده‌های ترکیبی است. این مضمون، نمایان‌گر تلاش آنان برای سازگاری با محیط جدید، ایجاد همبستگی با اعضای خانواده و یافتن جایگاه خود در یک ساختار تازه است. این یافته منطبق بر نتایج مطالعه رازبانی - تهرانی (۲۰۲۴) است که نشان داد، طیف وسیعی از واکنش‌های عاطفی بالقوه به تشکیل خانواده ترکیبی می‌تواند برای نوجوانان وجود داشته باشد که در یک سر طیف پذیرش، در سر دیگر آن، طرد و در جایی در وسط آن، مقاومت قرار دارد. باین‌حال، یافته‌های مطالعه مذکور، عمدتاً نشان‌گر نوجوانان ناتنی بالغی بود که واکنش‌های عاطفی پذیرنده یا مقاومت‌کننده نسبت به خانواده خود داشتند. یکی از مضامین فرعی، در مضمون اصلی پذیرش تفاوت‌ها، پذیرش تفاوت‌های فرهنگی بود. شفر (۲۰۲۵) در مطالعه خود از الگوهای فرهنگی محدود که نقش‌های خانواده را تعریف می‌کنند، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های خانواده ترکیبی نام می‌برد. در همین راستا، گانونگ و کولمن (۲۰۱۶) نیز از باور فرهنگی رو به رشد در ایدئولوژی «پدری جدید» در خانواده‌های ترکیبی، به‌عنوان یک نوع پذیرش فرهنگی یاد می‌کند که به

پدرانی اشاره دارد که در پرورش فرزند مشارکت دارند، زیرا برای رشد کودکان مهم هستند. مشکلات تعاملی و چالش‌های ارتباطی، سومین مضمون اصلی کشف شده در این مطالعه بود. مشکلات تعاملی و چالش‌های ارتباطی یکی از مسائل برجسته‌ای است که نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی تجربه می‌کنند. این مشکلات به موانع موجود در برقراری ارتباط مؤثر، بیان احساسات و هماهنگی با اعضای خانواده جدید اشاره دارد. این نوجوانان اغلب با والدین ناتنی و خواهر و برادرهای جدید درگیر تعاملاتی می‌شوند که ناشی از تفاوت در نقش‌ها، انتظارات و فرهنگ‌های خانوادگی است. این تفاوت‌ها می‌تواند منجر به سوء تفاهم، تعارضات و احساس بیگانگی شود. نوجوانانی که در مصاحبه‌های مطالعه حاضر به این چالش‌ها اشاره کرده‌اند، اغلب اظهار داشتند که در ابتدا نمی‌دانستند چگونه باید با اعضای جدید خانواده ارتباط برقرار کنند یا احساسات خود را به شکلی مناسب بیان کنند. در تأیید این یافته، مورگایا و همکاران (۲۰۲۵) معتقدند که ارتباط مؤثر در خانواده، به‌ویژه بین والدین و نوجوانان، بسیار مهم است، زیرا رشد همه جانبه نوجوانان را تقویت می‌کند. همچنین مطالعه مذکور نشان داد که ارتباط مثبت بین والدین و نوجوانان به‌طور قابل توجهی بر سلامت روان نوجوانان، عملکرد تحصیلی و انسجام اجتماعی آنان تأثیر می‌گذارد و در نتیجه رفاه کلی خانواده را ارتقا می‌دهد.

مضمون اصلی چهارم، نیاز به توجه و حمایت بود. نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی به دلیل تغییرات ساختاری و نقش‌های جدید در خانواده، بیش از پیش به حمایت عاطفی و توجه نیاز دارند. نیاز به توجه و حمایت یکی از نیازهای اساسی نوجوانان در خانواده‌های ترکیبی است که نقش مهمی در ایجاد احساس امنیت روانی، عاطفی و اجتماعی ایفا می‌کند. یافته‌های مطالعه حاضر نشان داد، حمایت والدین، احترام متقابل و حمایت سایر فرزندان خانواده، نیاز به توجه و محبت را در نوجوانان خانواده‌های ترکیبی برآورده می‌کند. در تأیید این یافته، نتایج پژوهش رازبانی - تهرانی (۲۰۲۴) نشان داد، هرگونه ویژگی مثبت، ارتقادهنده، مفید یا حمایتی، توانایی یا دسترسی به منابعی است که ممکن است سازگاری فرزندان ناتنی را تسهیل نماید. نمونه‌هایی از نیروهای حمایتی که می‌توانند از نوجوانان در این گونه خانواده‌ها حمایت کنند، شامل بزرگسالان حامی (برای مثال، والدین) و ارتباط با همسالان یا دوستان است (زیمرن، ۲۰۱۳). همچنین برای والدین

ناتنی در خانواده‌های ترکیبی مفید است که به فرزندان ناتنی اطمینان دهند که آن‌ها سعی در گرفتن جای والدین بیولوژیکی غیرمقیم خود را ندارند و در هنگام تربیت فرزندان ناتنی خود، نقش حمایتی را بر عهده می‌گیرند (گانونگ و کولمن، ۲۰۱۶).

دیگر مضمون استخراج شده در این مطالعه، استقلال و مسئولیت‌پذیری بود. این مضمون نشان دهنده میل نوجوانان به داشتن هویت مستقل در عین ایفای نقش مؤثر در خانواده است. این ویژگی‌ها در خانواده‌های ترکیبی، جایی که نقش‌ها و انتظارات اغلب تغییر می‌کنند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. مضمون اصلی استقلال و مسئولیت‌پذیری، باتوجه به مضامین فرعی نیاز به تصمیم‌گیری مستقل و نیاز به مسئولیت‌پذیری، به جنبه‌های مختلف تلاش نوجوانان برای ایجاد هویت مستقل و ایفای نقش مؤثر در خانواده ترکیبی می‌پردازد. در همین زمینه، یکتاپرست و همکاران (۱۴۰۲) معتقدند استقلال و مسئولیت‌پذیری از ویژگی‌های بسیار مهم در نوجوان است و مسیر را برای ایفای نقش‌های اجتماعی توسط او فراهم می‌کند.

در نهایت، آخرین مضمون اصلی کشف شده در این پژوهش، احساس ارزشمندی در قالب دو مضمون فرعی افزایش عزت نفس و اعتمادبه‌نفس بود. نوجوانانی که در خانواده‌های ترکیبی زندگی می‌کنند، ممکن است به دلیل تغییرات نقش‌ها یا مواجهه با والدین ناتنی، احساس کنند که ارزش آن‌ها کمتر از قبل درک می‌شود. تقویت عزت‌نفس در این نوجوانان، نیازمند ایجاد فضایی حمایتی است که در آن احساس پذیرش و اهمیت به آن‌ها دست دهد. در تأیید این یافته، رازبانی - تهرانی (۲۰۲۴) نیز نشان داد که حس قوی خودباوری یا اعتمادبه‌نفس در نوجوانان خانواده‌های ترکیبی شامل مواردی مانند داشتن حس خوب از خودشان یا شناخت خوب از خودشان و یا نشان دادن اعتمادبه‌نفس بود. پژوهشگر مذکور معتقد بود که این نقطه قوت نیز برای تعدادی از شرکت‌کنندگان با تجربه زندگی در خانواده‌های ترکیبی مرتبط بود.

علاوه بر این، به نظر می‌رسد بسته آموزشی تدوین شده به دلیل طراحی علمی مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی، محتوای مرتبط و پذیرش بالای مخاطبان و تأیید اعتبار آن توسط متخصصان، از اعتبار کافی برخوردار است. این بسته آموزشی، یک الگوی موفق برای تدوین برنامه‌های مشابه در حوزه سازگاری نوجوانان ارائه می‌دهد. یکی از محدودیت‌های اصلی پژوهش حاضر، نمونه‌گیری هدفمند و دشواری در

یافتن نوجوانان نمونه آماری بود. از طرفی به دلیل پیچیدگی‌های مرتبط با شناسایی و انتخاب نوجوانان خانواده‌های ترکیبی، تعداد شرکت‌کنندگان محدود بود. این امر ممکن است توان تعمیم نتایج به جمعیت گسترده‌تر را کاهش دهد. همچنین، انتخاب نمونه از یک جنسیت (دختران) و منطقه جغرافیایی خاص (شهر یزد) ممکن است به تأثیر عوامل فرهنگی - اجتماعی و جنسیتی بر نتایج منجر شده باشد که این موضوع ممکن است محدودیت دیگری برای تعمیم‌پذیری یافته‌ها ایجاد کرده باشد. بسته آموزشی ارائه شده در این مطالعه، با تأکید بر مفهوم خودیاری، نوجوانان خانواده‌های ترکیبی را به سمت توانمندسازی خود سوق می‌دهد و به آنان یاد می‌دهد که در غیاب حمایت بیرونی نیز بتوانند از درون رشد کرده و با چالش‌های ساختار خانواده ترکیبی، سازگاری مؤثر داشته باشند. این رویکرد به‌ویژه در شرایطی که نوجوانان به دلایل مختلفی از جمله مسائل فرهنگی، فقر منابع یا حریم خانوادگی از مراجعه به مراکز مشاوره خودداری می‌کنند، می‌تواند توسط مشاوران مدارس نیز اجرا شود. همچنین باتوجه به تأیید اعتبار بسته آموزشی خودیاری مبتنی بر تجارب زیسته نوجوانان خانواده‌های ترکیبی در مطالعه حاضر، نوجوان در مانگران می‌توانند از این بسته آموزشی در جلسات فردی و گروهی با نوجوانان خانواده‌های ترکیبی که با چالش‌های مشابه مواجه هستند، استفاده کنند. همچنین پیشنهاد می‌شود، به‌منظور تکمیل یافته‌های مطالعه حاضر، در مورد بررسی چالش‌های سازگاری زوجین و والدین در خانواده‌های ترکیبی، مطالعات مشابه صورت گیرد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته مشاوره خانواده در دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد با کد اخلاق IR.IAU.YAZD.REC.1403.103 است. در این پژوهش، ملاحظات اخلاقی مانند محفوظ ماندن اطلاعات شرکت‌کنندگان و حق انصراف در تمام فرایندهای پژوهش رعایت شده است. همچنین تمامی شرکت‌کنندگان با تکمیل فرم رضایت‌نامه و به‌صورت کاملاً آگاهانه در پژوهش حاضر شرکت کردند.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی انجام شده است. **نقش هر یک از نویسندگان:** نویسنده اول این مقاله به‌عنوان پژوهشگر اصلی، نویسنده دوم به‌عنوان استاد راهنما و نویسندگان سوم و چهارم به‌عنوان اساتید مشاور در این پژوهش نقش داشتند.

تضاد منافع: نویسندگان اعلام می‌دارند که در ارتباط با این پژوهش هیچ گونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Benokraitis V. (2019). *Marriages & Families: Changes, Choices, and Constraints*. Pearson (9th.edition).
- Colaizzi, P. F. (1978). Psychological research as the phenomenologist views it.
- De la Rosa, L. D., & Millán-Franco, M. (2023). Social work in the face of new challenges: blended families. *Athenea digital*, 23(2), e3311-e3311. <https://doi.org/10.5565/rev/athenea.3311>
- Evans-Mayner, G. K. (2025). Growing up in A Blended Family: A Narrative Review of Mental and Emotional Health Impact. *Social Work Theses*. 213. https://mavmatrix.uta.edu/socialwork_theses/213
- Ganong, L., & Coleman, M. (2016). Pathways to stepfamily living. In *Stepfamily relationships: Development, dynamics, and interventions* (pp. 37-60). Boston, MA: Springer US. <https://doi.org/10.4324/9781003369073>
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. Sage.
- Heard, S. D. (2024). Parenting in Blended Families. *Family Advocate*, 47(1), 8-10. <https://heard-law.com/wp-content/uploads/2024/08/fa-47-1-sum24-heard.pdf>
- Jensen, T. M. (2022). Stepparent-child relationships and child outcomes: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Family Nursing*, 28(4), 321-340. <https://doi.org/10.1177/10748407221097460>
- Jensen, T. M. (2021). Patterns of interactions between youth and resident stepmothers: A latent class analysis. *Family Process*, 60(2), 538-555. <https://doi.org/10.1111/famp.12556>
- Jensen, T. M., & Sanner, C. (2021). A scoping review of research on well-being across diverse family structures: Rethinking approaches for understanding contemporary families. *Journal of Family Theory & Review*, 13(4), 463-495. <https://doi.org/10.1111/jftr.12437>

منابع

- کوکبی سیوکی، فاطمه؛ حمیدی، فریده و فکوری حاجیار، حسین (۱۴۰۲). ارائه مدل پارادایمی تبیین رضایت زناشویی در زوجین خانواده ترکیبی ایرانی. *مجله روانشناسی و روانپزشکی شناخت*، ۱۰ (۱)، ۷۴-۵۹. <https://doi.org/10.32598/shenakht.10.1.59>
- یکتاپرست، مدینه؛ اسعدی، سمانه؛ رحیمی، مهدی و حق‌شناس، مهتاب (۱۴۰۲). تحول مفهوم مسئولیت‌پذیری از دوره نوجوانی تا بزرگسالی در حال پیدایش: با نگاهی به سبک‌های فرزندپروری ادراک شده. *تداوم و تغییر اجتماعی*، ۲ (۲)، ۲۶۶-۲۴۹. <https://doi.org/10.22034/jscc.2023.19098.1045>

- Jensen, T. M., Lippold, M. A., Mills-Koonce, R., & Fosco, G. M. (2018). Stepfamily relationship quality and children's internalizing and externalizing problems. *Family process*, 57(2), 477-495. <https://doi.org/10.1111/famp.12284>
- King, V., Boyd, L. M., & Thorsen, M. L. (2015). Adolescents' perceptions of family belonging in stepfamilies. *Journal of Marriage and Family*, 77(3), 761-774. <https://doi.org/10.1111/jomf.12181>
- Kokabi Siuoki F, Hamidi F, Fakouri HajiYar H (2023). Presenting a paradigm model explaining marital satisfaction in Iranian blended family. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 10 (1), 59-74. [Persian] <https://doi.org/10.32598/shenakht.10.1.59>
- Koole, S. L. (2009). The psychology of emotion regulation: An integrative review. *Cognition and emotion*, 23(1), 4-41. <https://doi.org/10.1080/02699930802619031>
- Morgan, D. H. (2020). Family practices in time and space. *Gender, Place & Culture*, 27(5), 733-743. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2018.1541870>
- Murghayah, S. K. M. H., Ismail, S., Abd Majid, M., & Choirin, M. (2025). Bibliometric Analysis on Parent-Adolescent Communication. *Semarak International Journal of Islamic Studies and Culture*, 5(1), 25-53. <https://doi.org/10.37934/sijisc.5.1.2553b>
- Murphy, L. D., Thomas, C. L., Cobb, H. R., & Hartman, A. E. (2021). A review of the LGBTQ+ work-family interface: What do we know and where do we go from here?. *Journal of Organizational Behavior*, 42(2), 139-161. <https://doi.org/10.1002/job.2492>
- Papernow, P. L. (2019). Blended family. In *Encyclopedia of Couple and Family Therapy* (pp. 291-294). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-49425-8_471
- Papernow, P. L. (2013). *Surviving and thriving in stepfamily relationships: What works and what doesn't*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203813645>
- Razbani-Tehrani, A. (2024). Young Adult Stepchildren's Lived Experience Of Blended Family Adjustment During Adolescence: A Retrospective Descriptive Phenomenological Analysis. *Theses and Dissertations (Comprehensive)*. 2675. <https://scholars.wlu.ca/etd/2675>
- Schaefer, A., Gatrell, C., & Radcliffe, L. (2025). Understanding the liminal situation of lone-parent and blended families—A review and agenda for work-family research. *International Journal of Management Reviews*, 27(2), 196-220. <https://doi.org/10.1111/ijmr.12388S>
- Yektaparast, M. , Asadi, S. , Rahimi, M. and Haghshenas, M. (2024). The Development of the Concept of Responsibility from Adolescence to Emerging Adulthood: Considering the Relationship with Perceived Parenting Styles. *Journal of Social Continuity and Change (JSCC)*, 2(2), 249-266. [Persian] <https://doi.org/10.22034/jsc.2023.19098.1045>
- Zimmerman, M. A. (2013). Resiliency theory: A strengths-based approach to research and practice for adolescent health. *Health education & behavior*, 40(4), 381-383. <https://doi.org/10.1177/1090198113493782>
- Zimmer-Gembeck, M. J., & Skinner, E. A. (2011). The development of coping across childhood and adolescence: An integrative review and critique of research. *International journal of behavioral development*, 35(1), 1-17. <https://doi.org/10.1177/0165025410384923>